

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
Qog'irchoq teatri aktyorligi mutaxassisligi magistranti
E-mail: shaxbozali703@gmail.com

SUN'IY INTELEKT ASRIDA QOG'IRCHOQ TEATRI

Annotatsiya. Ushbu maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining qog'irchoq teatri san'atiga ta'siri, uning rivojlanish jarayoniga qo'shayotgan innovatsion imkoniyatlari hamda an'anaviy teatr shakllari bilan uyg'unlashuvi ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqot davomida sun'iy intellektning sahna jarayonlari, ovoz va harakat boshqaruvi, dramaturgiya hamda tomoshabin bilan interaktiv muloqotdagi afzalliklari keng tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, qog'irchoq teatri, raqamli texnologiyalar, interaktivlik, innovatsiya, aktyorlik, teatr san'ati.

PUPPET THEATER IN THE AGE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Abstract. This article examines the impact of artificial intelligence technologies on the art of puppet theater, highlighting the innovative opportunities they bring to its development as well as their integration with traditional theatrical forms. The study provides a comprehensive analysis of the advantages of artificial intelligence in stage processes, voice and movement control, dramaturgy, and interactive communication with the audience.

Keywords: artificial intelligence, puppet theater, digital technologies, interactivity, innovation, acting, theatrical art.

Raqamli texnologiyalar tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan bugungi asrda san'atning barcha yo'nalishlari yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Xususan, sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari sahna san'ati, teatr va qog'irchoq teatrining rivojlanishida muhim o'rin egallay boshladi. Qog'irchoq teatri qadimiy san'at turi bo'lib, asrlar davomida bolalar va kattalar uchun ma'naviy, estetik va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan. XXI asrning yangi texnologiyalari esa ushbu an'anaviy

san'at shakliga yangicha yondashuv, raqamli tajribalar, avtomatik boshqaruv va interaktivlik olib kirmoqda.

Sun'iy intellektning qo'g'irchoq teatriga kirib kelishi

So'nggi yillarda sun'iy intellekt nafaqat ilmiy tadqiqotlar yoki sanoatda, balki san'at sohasida ham faol qo'llanilmoqda. Qo'g'irchoq teatrida SI qo'g'irchoqlarning harakatlanishini avtomatlashtirish, ovoz boshqaruvi, sahna yorug'ligi va effektlarni optimallashtirish imkonini beradi. Bu esa nafaqat texnik qulaylik, balki ijodiy jarayonning yangi qirralarini ochadi. Avtomatlashtirilgan harakat va mimika An'anaviy qo'g'irchoq teatrida harakatlar to'liq inson qo'liga bog'liq bo'lgan. Sun'iy intellekt yordamida qo'g'irchoqlarni sensordan keladigan ma'lumotlar asosida harakatlantirish, mimik reaksiyalarni aniqlash, sahnadagi vaziyatga mos ravishda avtomatik tarzda javob berish imkoniyati mavjud. Bu jarayon qo'g'irchoq teatrini yanada realistik, jonli va zamonaviy ko'rinishga keltiradi. Sun'iy intellekt asosidagi ovoz texnologiyalari SI ovoz yaratish, ovozni tanish va qayta ishlash texnologiyalari yordamida qo'g'irchoqlar bir nechta ovozda gapira olishi, turli xarakterlarga mos ovoz effektlarini yaratishi mumkin. Bu, ayniqsa, bolalar uchun mo'ljallangan spektakllarda obrazlarning jonlanishida katta rol o'ynaydi.

Interaktiv sahna va tomoshabin bilan muloqot

Raqamli loyihalash asosidagi sahna konstruksiyasi SI bilan birga ishlaganda, tomoshabin harakatlarini tanib, ularning reaksiyasiga mos ravishda sahna o'zgarishi mumkin. Masalan, bolalar qarsak chalganida qo'g'irchoq kulishi yoki sahna yorug'ligining o'zgarishi – bu kabi interaktivlik tomoshabinlarni yanada jalb etadi.

Dramaturgiya va sun'iy intellekt

Bugungi kunda SI matn yaratish, ssenariy tuzish va dramatik kompozitsiyalarni shakllantirishda yordamchi vosita sifatida ishlatilmoqda. Qo'g'irchoq teatrida ssenariy yaratish jarayoniga SI jalb etilishi ijodkorlarga yangi g'oyalar, yangi sahna yechimlari va o'ziga xos dramaturgiya yaratish imkonini

beradi. Qo'g'irchoq teatri ta'lim jarayonida sun'iy intellektning o'rni Maktablar, san'at maktablari va teatr studiyalarida qo'g'irchoq teatri bo'yicha ta'lim jarayoniga SI texnologiyalarini joriy etish, o'quvchilarga harakatni modellashtirish, ovoz sintezini o'rganish, sahna rejasini avtomatik yaratish kabi imkoniyatlarni taqdim etadi. An'anaviylik va innovatsiya uyg'unligi Qo'g'irchoq teatri o'z an'anaviy uslublari bilan qadrlidir. Shunga qaramay, sun'iy intellekt ushbu an'anani buzmaydi, aksincha uni boyitadi. Natijada teatr san'atining qadimiyligi va zamonaviy davr texnologiyalari uyg'unlashgan yangi ko'rinish shakllanadi.

Sun'iy intellekt asrida qo'g'irchoq teatri yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Bu texnologiyalar nafaqat ijodiy jarayonni boyitadi, balki tomoshabin tajribasini ham yangilaydi. Avtomatlashtirilgan harakat, ovoz, yorug'lik effektlari, interaktivlik va raqamli dramaturgiya qo'g'irchoq teatrining kelajakda yanada ommalashishiga zamin yaratadi. Shu bilan birga, an'anaviy teatr tamoyillari saqlangan holda, innovatsiyalarni qabul qilish san'atning rivojlanishida muhim o'rin tutadi.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellektning qo'g'irchoq teatri sohasiga kirib kelishi bugungi kunda nafaqat texnologik yangilik, balki tarbiyaviy va estetik jarayonlarga ta'sir o'tkazayotgan muhim hodisa sifatida e'tirof etilmoqda. Biroq shuni unutmaslik kerakki, har qanday texnologik yutuq singari sun'iy intellektidan foydalanishda ham ma'lum ehtiyot choralariga amal qilish zarur. Shuningdek, vizual va audio effektlarning ko'pligi tomoshabinlarda charchoq, diqqatning sustlashuvi yoki ortiqcha hayajon kabi holatlarni yuzaga keltirishi ehtimoldan xoli emas. Shu bois, sun'iy intellekt asosidagi qo'g'irchoq teatridan foydalanishda eng maqbul yo'l – an'anaviy teatr tamoyillari va zamonaviy texnologiyalarni oqilona uyg'unlashtirishdir. AI texnologiyalari sahna jarayonini boyitishi, qiziqarli ta'limiy ko'rinishlar yaratishi mumkin, biroq bu jarayon pedagogik mas'uliyat va psixologik yondashuv bilan muvozanatli tarzda olib borilganda samarali bo'ladi. Umuman olganda, sun'iy intellekt qo'g'irchoq teatriga yangi imkoniyatlar ochadi, lekin bu imkoniyatlardan to'g'ri va mas'uliyat bilan foydalanish bolalarning sog'lom rivojlanishi, estetik didi va tafakkuri uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Shu sababli AI texnologiyalari qo'llanilayotgan sahna asarlarida tomoshabinning yosh xususiyatlari, psixologik ehtiyojlari va tarbiyaviy maqsadlar har doim ustuvor o'rinda bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov A. *Teatr san'ati va zamonaviy texnologiyalar*. – Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 180 b.
2. Raxmonov D. *Raqamli madaniyat va uning san'atga ta'siri*. – Samarqand: Zarafshon, 2021. – 165 b.
3. Hasanboyeva M. *Qo'g'irchoq teatri tarixi va rivojlanishi*. – Toshkent: Fan, 2019. – 200 b.
4. Bryson J. *Artificial Intelligence and the Arts*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2022. – 120 p.
5. Miller T. *AI in Creative Performance*. – New York: Springer, 2023. – 137 p.